

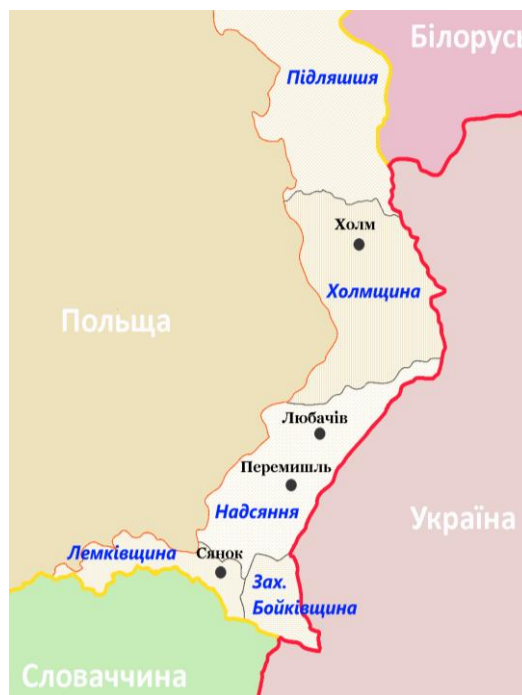
Сумні роковини депортацій українців

8 вересня – День пам'яті примусового виселення українців у 1944–1951 роках із Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Південного Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини

Ця пам'ятна дата встановлена відповідно до Постанови Верховної Ради України від 18 грудня 2018 року, і відзначається кожної другої неділі вересня.

Вшановуючи пам'ять жертв депортації українців з Лемківщини, Надсяння, Холмщини, Підляшшя, Любачівщини, Західної Бойківщини у 1944-1951 рр., з метою визнання історичної справедливості та забезпечення суспільного інформування існує необхідність у прийнятті цієї Постанови.

(Івано-Франківська обласна рада проголосила 2020-й на Прикарпатті Роком пам'яті депортацій українців у ХХ столітті та 80-ї річниці початку масових депортацій українців Західної України)

Депортація у 1944-1951 роках є одним із трагічних наслідків Другої світової війни, здійснена комуністичними тоталітарними режимами Радянського Союзу і Польщі.

Українці віками зазнавали постійних утисків та переслідувань від колонізаторів за свою віру, мову, землю, численних людських жертв, духовних й матеріальних втрат, неодноразових примусових виселень.

Офіційно депортація українського населення почалася 9 вересня 1944 р. в результаті Угоди між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення "Про евакуацію українського населення з території Польської Народної Республіки і польських громадян з території УРСР" та Договору між СРСР і ПНР "Про обмін ділянками державних територій" від 15 лютого 1951 року, примусово було переселено понад 700 тис. українців-автохтонів.

Проте, як засвідчують численні архівні документи та спогади очевидців винищення українського населення, почалося ще до підписання угоди 9 вересня 1944 р.

1942-1943рр. відбувалося знищення провідницького активу; 1943-1944 рр. – планове знищення цілих сіл і вбивств автохтонного населення, в тому числі дітей і жінок.

Особливо великого розмаху набрали напади парамілітарних формувань навесні 1944 року. Так, 13-14 березня ці формування спалили 14 українських сіл, розстріляли або замордували до 1500 українців, серед яких 70 відсотків були діти і жінки.

Процес депортації у 1944–1951 роках мав форму військових операцій проти мирного населення, супроводжувався грубими порушеннями прав і свобод людини і громадянина, повною заборонаю повернення на рідні землі, вилученням майна, безальтернативним закріпленням за поселеннями на новому місці, покидати які було заборонено, обмеженням політичних, соціальних, економічних і культурних прав, що призвело до руйнування української культурної та історичної спадщини, поставило під загрозу знищення низки етнографічних груп українського народу. Метою депортацій було практичне призупинення тисячолітнього існування найзахіднішої гілки українства.

Масова депортація сотень тисяч українців з території Польщі до Радянського Союзу довгі роки була фактично забороненою темою. І тільки після розпаду Радянського Союзу відкрилися реальні масштаби трагедії.

Процес виселення після підписання Угоди між Урядом Української Радянської Соціалістичної Республіки і Польським Комітетом Національного Визволення "Про евакуацію українського населення з території Польської Народної Республіки і польських громадян з території УРСР" проводився в кілька етапів:

– 1944-1946 рр. відбувалося примусове виселення майже 500 тисяч автохтонних українців з Польщі до УРСР за етнічною ознакою на підставі Угоди. Період від жовтня 1944 р. до липня 1945 р. в УРСР більшість польських і частково українських авторів охарактеризують як відносно добровільний, проте таким його назвати не можна. «Польська адміністрація почала чинити тиск на українське населення примушуючи його на виїзд із Польщі. Це проявлялося у позбавленні українців права на отримання парцельованої в рамках рільничої реформи землі.

«Важливим фактором, який повинен стимулювати виїзд, була ліквідація українського шкільництва (у Люблінському воеводстві – 1 жовтня 1944 р., у Ряшівському – 1 жовтня 1945), ліквідація конфесійних організацій – Української Греко-Католицької Церкви та обмеження діяльності Польської Автокефальної Православної Церкви на тих територіях, де жили українці.»

– 1947 р. – проводилася тотальна етнічна чистка в ході військово-політичної операції «Вісла» з брутальним виселенням 150 тисяч українців на північно-західні землі Польщі за участю Війська Польського; підозрювані в непокорі 4000 українців були відправлені у спеціально створений концентраційний табір «Явожно».

– 1948 р. – виселення жителів прикордонної смуги західних областей України вздовж радянсько-польського кордону (9125 осіб) з територій, які відходили до Польщі, на схід УРСР. (Угода про демаркацію державного кордону між СРСР і Польською

Республікою 1947р., Постанова Ради Міністрів УРСР «Про заходи у зв'язку з відселенням радянських громадян з населених пунктів, які відходять від Української РСР до Польщі» від 14 квітня 1948 року).

– 1951 р. внаслідок Договору між ПНР і СРСР «Про обмін ділянками державних територій» від 15 лютого 1951 р. було примусово переселено близько 32066 українців Західної Бойківщини з територій, які відходили до Польщі, у південні регіони УРСР.

Беручи до уваги той факт, що виселення автохтонного населення супроводжувалася повною забороною повернення на рідні землі, вилученням майна, безальтернативним закріпленням за поселеннями на новому місці, покидати які було заборонено, обмеженням політичних, соціальних, економічних і культурних прав та призвело до руйнування української культурної та історичної спадщини поставило під загрозу знищення цілої етнографічної групи українського народу.

Відповідно до Конвенції ООН «Про запобігання злочинів геноциду і покарання за нього» під геноцидом розуміють дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку, зокрема: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень чи розумового розладу членам такої групи; в) навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, що розраховані на повне чи часткове фізичне знищення її; г) заходи, розраховані на запобігання дітородіння в середовищі такої групи; г) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу. Всі застосовані дії за міжнародним правом мають ознаки геноциду етнічного українського народу.

Список джерел

Омелянчук І. Вигнані з Батьківщини: вперше на державному рівні вшанували 75-і роковини початку депортації українців з їхніх етнічних земель у 1944-1945 рр./ Інна Омелянчук // Урядовий кур'єр. – 2019. – 14 верес. – С. 4.

Серета В. Депортація, а не добровільна евакуація / В. Серета // Голос України. – 2018. – 14 груд. – С. 12.

Інтернет ресурси

<http://sharrda.gov.ua/4616-pamiataimo-pro-deportatsii-1944-1951-rokiv>

Пам'ятаймо про депортацію 1944 – 1951 рр.

<https://www.radiosvoboda.org/a/deportatsia-ukraintsiv/30152784.html>

День пам'яті примусового виселення українців у 1944-1951 рр. із Лемківщини, Надсяння, Холмщини

https://lemko-ool.com/?page_id=31&lang=uk

Депортації 1944 – 1951

Підготувала Руслана Ониськів
провідний бібліограф